

HOORN

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

28. april 1994 *

I sag C-305/92,

angående en anmodning, som Sozialgericht Münster (Forbundsrepublikken Tyskland) i medfør af EØF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Albert Hoorn

mod

Landesversicherungsanstalt Westfalen,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af fællesskabsretten i forhold til artikel 2 i tillægsoverenskomst nr. 4 mellem Forbundsrepublikken Tyskland og Kongeriget Nederlandene vedrørende afgørelse af spørgsmålet om rettigheder erhvervet af nederlandske arbejdstagere inden for den tyske ordning for social sikring mellem den 13. maj 1940 og den 1. september 1945, undertegnet i Haag den 21. december 1956 («United Nations Treaty Series», bd. 591, s. 374),

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

sammensat af dommer C. N. Kakouris, som fungerende afdelingsformand, og dommerne F. A. Schockweiler og J. L. Murray (refererende dommer),

* Processprog: tysk.

generaladvokat: G. Tesaurò
justitssekretær: ekspeditionssekretær H. A. Rühl,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

- Albert Hoorn ved advokat Ch. Schaefer, Moers (Tyskland)
- Forbundsrepublikken Tysklands regering ved Ministerialrat E. Röder, Forbundsøkonomiministeriet, som befuldmægtiget
- den nederlandske regering ved juridisch adviseur A. Bos, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget
- Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved juridisk konsulent D. Gouloussis og R. Hayder, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at Albert Hoorn, Forbundsrepublikken Tysklands regering, Kongeriget Nederlandenes regering ved adjunct-juridisch adviseur T. Heukels, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget, og Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved D. Gouloussis, bistået af H. Kreppel, der er udstationeret som tysk national ekspert ved Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede, har afgivet mundtlige indlæg i retsmødet den 24. juni 1993,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 14. juli 1993,

afsagt følgende

Dom

- 1 Ved kendelse af 19. juni 1992, indgået til Domstolen den 20. juli s.å., har Sozialgericht Münster (Forbundsrepublikken Tyskland, herefter benævnt »Sozialgericht«) i henhold til EØF-traktatens artikel 177 forelagt et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af fællesskabsretten i forhold til artikel 2 i tillægsoverenskomst nr. 4 mellem Forbundsrepublikken Tyskland og Kongeriget Nederlandene vedrørende afgørelse af spørgsmålet om rettigheder erhvervet af nederlandske arbejdstagere inden for den tyske ordning for social sikring mellem den 13. maj 1940 og den 1. september 1945, undertegnet i Haag den 21. december 1956 (»United Nations Treaty Series«, bd. 591, s. 374, herefter benævnt »tillægsoverenskomsten«).
- 2 Spørgsmålet er blevet rejst under en sag anlagt af Albert Hoorn, en nederlandsk statsborger, mod Landesversicherungsanstalt Westfalen, en offentlig forsikringsinstitution i Tyskland, hvortil sagsøgeren indgav ansøgning om alderspension på grundlag af tvangsarbejde, udført i Tyskland under Anden Verdenskrig.
- 3 Denne ansøgning blev afslået under henvisning til tillægsoverenskomstens artikel 2, stk. 1 og 3, hvori det bestemmes:
 - »1. De forsikringsperioder, der er tilbagelagt af arbejdstagere med nederlandsk statsborgerskab inden for den tyske alderspensionsordning for arbejdere eller alderspensionsordning for ansatte mellem den 13. maj 1940 og den 1. september 1945, for så vidt som de havde lønnet beskæftigelse, betragtes som tilbagelagt inden for den nederlandske ordning for forsikring mod de økonomiske følger af invaliditet, alderdom og død, såfremt arbejdstagerne ophørte i

arbejdsforholdet inden den 1. september 1945 og senest vendte tilbage til Nederlandene den 31. december 1945.

...

3. De forsikringsperioder, der i henhold til stk. 1 betragtes som tilbagelagt efter den nederlandske ordning for forsikring mod økonomiske følger af invaliditet, alderdom og død, giver ikke ret til ydelser i henhold til den tyske alderspensionsordning for arbejdere eller alderspensionsordning for ansatte ...«

4. Sagsøgeren har anlagt sag til prøvelse af afgørelsen om afslag ved Sozialgericht, der har besluttet at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Er artikel 2 i tillægsoverenskomst nr. 4 til overenskomsten mellem Forbundsrepublikken Tyskland og Kongeriget Nederlandene om social sikring af 29. marts 1951 vedrørende afgørelse af spørgsmålet om rettigheder erhvervet af nederlandske arbejdstagere inden for den tyske ordning for social sikring mellem den 13. maj 1940 og den 1. september 1945 gyldig med den følge, at nederlandske tvangsarbejdere, der — som sagsøgeren — har arbejdet i Tyskland mellem den 13. maj 1940 og den 1. september 1945 og har været invalideforsikret efter tysk ret, og som senest den 31. december 1945 er vendt tilbage til Nederlandene, ikke kan gøre noget krav gældende på tysk alderspension for arbejdere på grundlag af disse forsikringsperioder?«

5. Sozialgericht ønsker med sit spørgsmål en afgørelse af, om fællesskabsretten er til hinder for, at tvangsarbejde udført af nederlandske statsborgere i Tyskland under Anden Verdenskrig ifølge tillægsoverenskomstens artikel 2 ikke giver ret til ydelser i henhold til den tyske alderspensionsordning, men medregnes under den nederlandske ordning, som om det var udført i Nederlandene.

- 6 Sagsøgeren mener, at tillægsoverenskomsten i strid med fællesskabsretten indebærer forskelsbehandling af nederlandske og tyske tvangsarbejdere, samt forskelsbehandling af to nærmere bestemte grupper af nederlandske arbejdstagere. Endvidere er han af den opfattelse, at tillægsoverenskomsten er i strid med artikel 8 i Rådets forordning (EØF) nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere, selvstændige erhvervsdrivende og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet (EFT 1983 L 230, s. 6, og EFT 1992 C 325, s. 1 — konsolideret udgave), der fastsætter, under hvilke betingelser medlemsstaterne kan afslutte overenskomster med hinanden om social sikring.

Forskelsbehandling af nederlandske og tyske tvangsarbejdere

- 7 Sagsøgeren har gjort gældende, at tillægsoverenskomsten forskelsbehandler nederlandske statsborgere, idet den pension, som disse modtager i henhold til nederlandsk lovgivning, er lavere, end den der i henhold til den tyske alderspensionsordning udbetales til dette lands egne statsborgere, der ligeledes udførte tvangsarbejde i Tyskland under krigen. Ifølge sagsøgeren er denne forskelsbehandling i strid med artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 1408/71, hvorefter:

»Personer, der er bosat på en medlemsstats område, og som er omfattet af denne forordning, har de samme pligter og rettigheder i henhold til en medlemsstats lovgivning som denne medlemsstats egne statsborgere, medmindre andet følger af særlige bestemmelser i denne forordning.«

- 8 Det bemærkes i den forbindelse, at forbuddet mod forskelsbehandling i artikel 3 ifølge artiklens egen ordlyd finder anvendelse, »medmindre andet følger af særlige bestemmelser i denne forordning«.

- 9 Endvidere bemærkes det, at i medfør af forordningens artikel 7, stk. 2, litra c), skal de i bilag III anførte bestemmelser i overenskomster om social sikring fortsat være gældende, uanset forordningens bestemmelser. Tillægsoverenskomsten er imidlertid nævnt blandt de overenskomster, der er anført i dette bilag.

»*Artikel 7*

2. Uanset bestemmelserne i artikel 6 skal følgende fortsat være gældende:

c) de i bilag III anførte bestemmelser i overenskomster om social sikring.

Bilag III

A. Bestemmelser i overenskomster om social sikring, der forbliver i kraft uanset forordningens artikel 6 [Forordningens artikel 7, stk. 2, litra c)]

28. TYSKLAND — NEDERLANDENE

b) Artikel 2 og 3 i tillægsoverenskomst nr. 4 af 21. december 1956 til overenskomst af 29. marts 1951 (afgørelse af spørgsmålet om rettigheder erhvervet af nederlandske arbejdstagere inden for den tyske ordning for social sikring mellem den 13. maj 1940 og den 1. september 1945).«

- 10 Det fremgår af disse bestemmelser under ét, at tillægsoverenskomsten stadig fuldt ud skal anvendes trods vedtagelsen af forordning nr. 1408/71, og at den fortsat afføder retsvirkninger i alle de situationer, den vedrører, herunder den situation, sagsøgeren i hovedsagen befinder sig i.

- 11 Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at forskellen på størrelsen af de pensioner, som de nederlandske og tyske tvangsarbejdere har krav på fra deres respektive alderspensionsordninger, udgør en forskelsbehandling i strid med traktatens artikel 7, stk. 1, der har følgende ordlyd:

»Inden for denne traktats anvendelsesområde og med forbehold af dennes særlige bestemmelser er al forskelsbehandling, der udøves på grundlag af nationalitet, forbudt.«

- 12 Det bemærkes, at den påståede forskelsbehandling ikke udspringer af selve tillægsoverenskomsten, der blot fastsætter, hvilken lovgivning der skal anvendes på de pågældende arbejdstagere, uden nærmere at bestemme omfanget af ydelserne. Forskelsbehandlingen skyldes snarere, at den nederlandske lovgiver for de pensioner, som denne skal udbetale i henhold til tillægsoverenskomsten, har fastsat et andet beløb end det, der er fastsat ved den tyske alderspensionsordning for de pensioner, som det påhviler denne at udbetale.

- 13 På fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin kan hver medlemsstat frit fastsætte størrelsen af de pensioner, den udbetaler, såfremt størrelsen ikke indebærer nogen forskelsbehandling på grundlag af nationalitet. I det foreliggende tilfælde behandler nederlandsk lovgivning ikke på grund af nationalitet forskellige grupper af EF-borgere, der har været tvangsarbejdere, forskelligt. Det kan derfor ikke fastslås, at den foretager en forskelsbehandling på grundlag af nationalitet.

Forskelsbehandling af to grupper af nederlandske arbejdstagere

- 14 Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at tillægsoverenskomsten i strid med de ovennævnte bestemmelser forskelsbehandler to grupper nederlandske tvangsarbejdere, nemlig

— dels dem, der er omfattet af tillægsoverenskomstens artikel 2, og hvis pension udbetales i henhold til den nederlandske alderspensionsordning, og

— dels de arbejdstagere, der fortsatte deres erhvervsmæssige beskæftigelse i Tyskland efter den 1. september 1945 eller forblev i Tyskland efter den 31. december 1945.

- 15 Sagsøgeren har anført, at efter tillægsoverenskomstens artikel 2, stk. 1 in fine, (jf. ovenfor i præmis 3) falder sidstnævnte arbejdstagere uden for tillægsoverenskomstens anvendelsesområde og er derfor — til forskel fra arbejdstagerne i den første gruppe — berettigede til pension efter den tyske alderspensionsordning.
- 16 I denne forbindelse skal det, som Kommissionen med rette har gjort gældende, blot bemærkes, at på fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin er det ikke forbudt for medlemsstaterne i deres egen lovgivning eller i overenskomster indgået med andre stater at fastsætte forskellige pensionsordninger for forskellige befolkningsgrupper. En sådan forskelsbehandling falder ikke ind under forbuddet i traktatens artikel 7, hvis særlige formål er at forbyde forskelsbehandling på grundlag af nationalitet.

Artikel 8 i forordning nr. 1408/71

- 17 Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at tillægsoverenskomsten er i strid med artikel 8 i forordning nr. 1408/71, der lyder som følger:
- »1. To eller flere medlemsstater kan, såfremt der måtte være behov herfor, afslutte overenskomster med hinanden på grundlag af denne forordnings principper og grundtanker.

 2. Enhver medlemsstat skal i overensstemmelse med artikel 97, stk. 1, afgive meddelelse om enhver overenskomst, som den i henhold til stk. 1 afslutter med en anden medlemsstat.«

- 18 I det foreliggende tilfælde består der ifølge sagsøgeren en uoverensstemmelse med artikel 8 deri, at det i tillægsoverenskomsten fastsættes, at arbejde udført i én medlemsstat medregnes i en anden medlemsstat, mens forordningen hviler på det princip, at der optjenes ret til pension i hver medlemsstat, hvor vedkommende har arbejdet.
- 19 I denne forbindelse skal det blot bemærkes, at det fremgår af en gennemlæsning af bestemmelserne i artikel 6,7 og 8 i forordning nr. 1408/71 i sammenhæng samt af Domstolens praksis (dom af 2.8.1993, sag C-23/92, Grana-Novoa, Sml. I, s. 4505, præmis 22), at artikel 8 kun vedrører overenskomster, der er afsluttet mellem medlemsstaterne efter forordningens ikrafttræden, og derfor ikke finder anvendelse på tillægsoverenskomsten.
- 20 Det følger af alle disse betragtninger, at den forelæggende rets spørgsmål skal besvares med, at fællesskabsretten ikke er til hinder for, at tvangsarbejde udført af nederlandske statsborgere i Tyskland under Anden Verdenskrig ifølge tillægsoverenskomstens artikel 2 ikke giver ret til ydelser efter den tyske alderspensionsordning, men medregnes under den nederlandske ordning, som om det var udført i Nederlandene.

Sagens omkostninger

De udgifter, der er afholdt af den tyske og den nederlandske regering samt af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Sozialgericht Münster ved kendelse af 19. juni 1992, for ret:

Fællesskabsretten er ikke til hinder for, at tvangsarbejde udført af nederlandske statsborgere i Tyskland under Anden Verdenskrig ifølge artikel 2 i tillægsoverenskomst nr. 4 mellem Forbundsrepublikken Tyskland og Kongeriget Nederlandene vedrørende afgørelse af spørgsmålet om rettigheder erhvervet af nederlandske arbejdstagere inden for den tyske ordning for social sikring mellem den 13. maj 1940 og den 1. september 1945, undertegnet i Haag den 21. december 1956, ikke giver ret til ydelser efter den tyske alderspensionsordning, men medregnes under den nederlandske ordning, som om det var udført i Nederlandene.

Kakouris

Schockweiler

Murray

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 28. april 1994.

R. Grass

C. N. Kakouris

Justitssekretær

Dommer,
fungerende formand for Anden Afdeling